

5. Бондаренко О.С. Методологічні основи управління оборотними активами підприємств. Інвестиції: практика та досвід. 2008. №4. С. 40-44.

6. Бланк І. О. Механізм фінансового левериджу як фактор підвищення прибутковості підприємства. URL: http://www.rusnauka.com/32_DWS_2008/Economics/36523.doc.htm

7. Заїчко І. В. Заїчко В. І. Правові аспекти діяльності та роль фінансового менеджменту підприємств в умовах війни. «Science and Practice: Implementation to Modern Society»: Матеріали 12-ї Міжнародної науково-практичної конференції (Manchester, May 6-8, 2022). – Manchester, Great Britain: Peal Press Ltd., 2022. С. 538-542.

Семченко Анастасія Михайлівна
*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальність 071 «Облік та оподаткування»,
Національна академія статистики, обліку та аудиту
Науковий керівник:
Артем'єва Інга Олександрівна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, банківської
справи та страхування,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Національний банк України – головна державна установа, яка регулює банківську систему, сприяє безпеці фінансового розвитку та стабільності. Банківський нагляд регулює відносини банків з клієнтами. Своєчасне виконання зобов'язань перед замовниками є гарантом впевненість вкладника, кредитора, позичальника, у стабільності і ефективності роботи установи. Контролює роботу всіх банків України, філії іноземних банків, українські банки за кордоном та їх підрозділи.

З перших днів повномасштабного вторгнення НБУ спрямував зусилля на стабілізацію ситуації серед населення: панічні настрої спонукали людей на зняття великих сум готівки, що дестабілізувало роботу банків та інших фінансових структур. Головним рішенням регуляції в цей час було поновити нормальну (в таких умовах) роботу банківської системи, зупинити девальвацію гривні, запобігти відтоку капіталу за кордон. Набули

актуальності боротьба з впливом ворога на фінансову систему України, спрощення процедур благодійних внесків, транзакцій для потреб армії та для волонтерських гуманітарних переказів, забезпечення безперервного функціонування критичної інфраструктури.

З 24 лютого 2022 р. НБУ зайнявся здійсненням адаптації правил функціонування банківської системи України за умов воєнного стану. Регулятор вважав за необхідне продовжити безперебійну роботу відділень комерційних банків у місцевостях де це було достатньо безпечно, забезпечити користувачам доступ до сейфів та поповнення банкоматів готівкою [1]. При цьому антикризові рішення НБУ базувалися на трьох основних принципах:

- ✓ захист інтересів клієнтів банків, у першу чергу, вкладників. Для них мав бути збережений доступ до власних та кредитних коштів, здійснення платежів і переказів;
- ✓ підтримання діяльності комерційних банків та їхньої ліквідності. Негативний вплив бойових дій на показники діяльності банків не повинен спричиняти визнання найбільш постраждалих з них неплатоспроможними. Для таких банківських установ після припинення воєнного стану за потреби має бути наданий час на відновлення фінансової стійкості;
- ✓ чесне та прозоре відображення справжніх показників фінансового стану банків. Якими б не були збитки унаслідок війни, їх не можна замовчувати через «прикрашання» банківської звітності. Дуже важливо бачити реальну картину. Це сприятиме розробці та реалізації ефективного плану оздоровлення банківської системи після завершення військових дій і початку відновлення економіки [2].

На безготівкові платежі не запроваджувалися жодні обмеження.

Водночас були встановлені наступні заборони:

- ✓ на зняття клієнтами комерційних банків гривневої готівки обсягом понад 100 тис. грн на день, а також повна заборона на зняття готівкової іноземної валюти на території України (згодом послаблена). Виключення становили підприємства, які діяли за дорученням уряду або реалізовували мобілізаційні плани, а також мешканців тих територій, які знаходилися під загрозою окупації: вони можуть отримувати готівкові кошти як в національній, так і в іноземній валюті без обмежень за умови наявності необхідних сум у касі відділенні банку;
- ✓ банки, які емітували цифрові гроші, мали припинити їх випускати і розповсюджувати;

- ✓ на розподіл капіталу, окрім випадків, коли прибуток спрямовується прибутку на збільшення статутного капіталу, формування загальних резервів та фондів основного капіталу або на покриття збитків;
- ✓ на виплати дивідендів, крім дивідендів за привілейованими акціями;
- ✓ на надання й продовження кредитів пов'язаним з банком особам та дочасне повернення депозитів таким особам;
- ✓ на дострокове погашення банками отриманих від нерезидентів кредитів;
- ✓ на переказ коштів за рубіж, за виключенням власних операцій банків, а також кредитування іноземних фінансових установ;
- ✓ надавати юридичним особам кредити у національній валюті для виплати кредитів в іноземній валюті;
- ✓ змінювати валюту кредиту з іноземної валюти на гривню для юридичних осіб, окрім банків [1].

Також Нацбанком були запроваджені наступні послаблення для банків:

- ✓ скасування заходів впливу за порушення певних нормативів, а саме: капіталу, кредитного ризику, ліквідності, строків подання статистичної звітності, лімітів відкритої валютної позиції у разі, якщо такі порушення виникли після 24 лютого 2022 р.;
- ✓ дозвіл ідентифікувати військових за військовим квитком для відкриття банківського рахунку;
- ✓ здійснення зовнішньої оцінки стійкості для банків було перенесене на 2023 рік;
- ✓ скасування заходів впливу за несвоєчасне оприлюднення фінансової та консолідованої фінансової звітності;
- ✓ скасування регулівних заходів впливу за порушення формування та зберігання обов'язкових резервів;
- ✓ дозволено використовувати хмарні сервіси, розміщені на території Європейського Союзу, Великої Британії, Сполучених Штатів та Канади для забезпечення стабільної роботи вітчизняної банківської системи [1].

На початку березня 2022 р. НБУ створив окремі спецрахунки для збору коштів на потреби ЗСУ та гуманітарні потреби України та зробив для них винятки із загальної заборони на валютні перекази. З метою розширення переліку джерел залучення коштів на підтримку України, НБУ зробив винятки із заборони громадянам Білорусі та РФ перераховувати кошти на благодійні спецрахунки України.

Крім того, на період військових дій регулятор спростив контроль відносно джерел походження коштів, перерахованих на благодійні спецрахунки, а також на купівлю «військових облігацій». Для покупців «військових облігацій» регулятор запровадив спрощений порядок ідентифікації та верифікації з метою зробити указані цінні папери доступними для якомога більш широкого кола осіб.

Нацбанк видав дозвіл волонтерам-фізичним особам здійснювати перекази іноземної валюти у межах 400 тис. грн протягом місяця в еквіваленті за офіційним курсом НБУ для купівлі бронезилетів, касок, військової й тактичної форми, взуття, військових оптичних приладів, БПЛА, спальників і аптечок [1].

Валютний курс, як і інші елементи фінансової системи України, після повномасштабного вторгнення зазнали дестабілізуючого впливу. Військові дії на території України вплинули на зовнішній ринок, спричинивши призупинення експорту зерна та інших сільськогосподарських культур, що призвело до зниження доходів бюджету країн. Зруйновані підприємства, окуповані території, з яких неможливо вивезти товари, через що фермери, а як наслідок, і держава в цілому, понесли колосальні збитки. Напруга на світовому ринку нафто- та газопродуктів, спричинена маніпулятивними діями країни-агресора, збільшила невпевненість серед європейців. Зростання ціни на енергоносії стало основною причиною зростання цін на продовольчі та споживчі товари. Інфляція в багатьох країнах (як і в Україні) стрімко зросла і продовжує зростати нині.

Щоб зупинити інфляцію та знецінення долара, США підняли ставки по кредитах з 3.25% (лютий 2022) до 5.5% (вересень 2022,) призупинивши ріст темпів інфляції, яка вже на цей момент складає 8% (в порівнянні з іншими країнами: Польща – 16.1%, Туреччина – 79,6%). Інфляція в Україні складає 101,1%.

Збільшення ставок по кредитах в США вплинуло на курс менше, ніж у розвинутих країнах та в Україні, що спричинило девальвацію гривні відносно долару. НБУ вдався до фіксації курсу на рівні 36.5686 грн за долар, щоб пригальмувати знецінення гривні, але інші банки України продають/купувають долар по курсу 42-43 гривн. Немає ніякої впевненості, що долар припинить рости, а криза перестане поглиблюватись, поки на території України проходять військові дії, а країна-агресор маніпулює світовим товариством, висуваючи свої ультиматуми.

З початку військових дій Нацбанк обмежив роботу національного валютного ринку, крім операцій з продажу іноземної валюти. Також він впровадив такі зміни:

– тимчасову заборону знімати готівку в іноземній валюті. Вже 1 березня 2022 НБУ переглянув це обмеження і дав дозвіл знімати валюту з валютних рахунків в обсязі до 30 тис. грн протягом дня, а вже 21 березня підвищив ліміт до 100 тис. грн на день в еквіваленті. У той самий час ліміт зняття готівки з карток вітчизняних банків за кордоном був становлений у розмірі 100 тис. грн на місяць в еквіваленті, а з 20 травня 2022 він був тимчасово зменшений до 50 тис. грн. З 14 квітня 2022 НБУ дозволив комерційним банкам здійснювати продаж валюти населенню в межах залишку між загальними обсягами купівлі й продажу валюти. Водночас остаточне рішення щодо можливості та обсягу продажу валюти клієнтам ухвалюється на рівні банківського відділення.

– мораторій на транскордонні перекази, окрім здійснюваних від імені держави. З березня Нацбанк дозволив використовувати за кордоном платіжні картки для розрахунку та отримання готівки. Окрім цього, регулятор дозволив перекази іноземної валюти для виплати пенсій громадянам України за кордоном, а згодом і для виплати аліментів;

– тимчасовий дозвіл українцям вивозити валюту в сумі понад 10 тис. євро без надання підтверджувальних документів. Вимогу надавати підтвердження знов повернули 13 березня. Оскільки банківська система виявилася стійкою до потрясінь повномасштабної війни, 4 квітня 2022 НБУ із певними винятками повернув стандартні вимоги до контролю операцій клієнтів з іноземною валютою;

– тимчасова заборона купувати віртуальні активи за гривню та обмеження на купівлю таких активів за валюту сумою до 100 тис. грн на місяць в еквіваленті (запроваджена наприкінці квітня). НБУ також обмежив здійснення Р2Р-переказів у гривні та іноземній валюті сумою до 100 тис. грн на місяць в еквіваленті;

– тимчасова заборона закордонних розрахунків для купівлі цінних паперів та оплати брокерських рахунків картками українських банків [1].

З першого дня війни регулятор заборонив комерційним банкам здійснювати видачу коштів за рахунками резидентів РФ та Білорусі в Україні, а також купувати чи продавати їм іноземну валюту, в тому числі для виконання перед ними зобов'язань. Згодом до вказаної заборони було затверджено низку винятків. Так, були дозволені видатки для соціальних виплат, виплати зарплат, сплати комунальних послуг, податків, штрафів, а також банківських комісій та страхових виплат.

24 лютого 2022 НБУ видав постанову про уможливлення ліквідації банків, підконтрольних РФ. Вже наступного дня Нацбанк відкликав

ліцензію та ліквідував 2 банки, які перебували під опосередкованим контролем країни-агресора. Це Міжнародний резервний банк (на 100 % належав державному «Сбербанку Росії») та Промінвестбанк (частка 99,77% належить держкорпорації «ВЕБ.рф»). Обидві фінустанови з 2017 р. перебували під санкціями Ради національної безпеки і оборони України (РНБО) для боротьби з виведенням капіталів, зокрема, на користь материнських структур.

Крім цього, регулятором було дозволено скасування акредитації представництв російських банків в умовах воєнного стану, заборонено резидентам рф брати участь в управлінні банками в Україні та заборонено надання бланкового рефінансування банкам з росіянами у числі акціонерів [1].

Після початку повномасштабного вторгнення багато підприємств, які належали, чи були співзасновниками представника РФ та Білорусі були одержавлені, а їхні активи передані на потреби ЗСУ чи до волонтерських установ.

Висновок: після початку масштабних бойових дій на території України банківська система зазнала дестабілізуючого впливу. Зміна курсу валют долар-гривня, на який вплинули заворушення світового ринку, певною мірою погіршила стабільність валютного ринку та прискорило знецінення національної валюти – гривні. НБУ як вища банківська установа почав вживати заходів для зменшення панічних настроїв населення, контролюю та стабілізації (на скільки це можливо) роботи підпорядкованих банків. Були запроваджені деякі обмеження та антикризові рішення задля зменшення відтоку капіталу закордон та посилення інфляційних процесів.

Список використаних джерел:

1. Державне регулювання під час війни: як НБУ адаптував фінансову систему України до нових умов впродовж ста днів воєнного стану. VoxUkraine – «Вокс Україна». URL: <https://voxukraine.org/derzhavne-regulyuvannya-pid-chas-vijny-yak-nbu-adaptuvav-finansovu-systemu-ukrayiny-do-novyh-umov-vprodovzh-sta-dniv-voyennogo-stanu/>.

2. Фінансова оборона країни. Як працює банківська система під час війни. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/16/684104/>.